

В. В. Маркович

Транскордонна регіонально-секторальна інтеграція в умовах України

Розглянуто сутність та обґрунтовано доцільність транскордонної регіонально-секторальної інтеграції, визначено форми її інституційного забезпечення та роль транскордонного співробітництва у розвитку секторальної інтеграції. Проаналізовано формування транскордонних кластерів як форми здійснення транскордонної секторальної інтеграції. Розглянуто сучасний стан розвитку транскордонної секторальної інтеграції в Україні.

Ключові слова: регіонально-секторальна інтеграція, транскордонне співробітництво, транскордонний кластер, регіональна політика, Україна.

Постановка проблеми. Розвиток європейської інтеграції обумовлює посилення процесів регіоналізації, підвищуючи роль та значення окремих територіально-адміністративних одиниць у національній та європейській економіці. Дедалі більшої актуальності набувають форми транскордонного співробітництва (ТКС), основою якого є формування зв'язків та договірних відносин, в тому числі секторальних, між прикордонними регіонами суміжних держав.

Наміри України інтегруватися в європейський економічний простір вимагають побудови та реалізації такої моделі регіональних взаємовідносин, яка б відповідала європейській практиці як внутрішньої, так і міжнародної співпраці регіонів, та створила підґрунтя для динамічного, збалансованого розвитку секторів економіки на територіях, що межують, усунувши при цьому основні регіональні диспропорції. Таким чином, набуває особливої актуальності дослідження секторально-регіональної моделі у транскордонному вимірі, а також застосування механізму кластерної моделі у розвитку окремих секторів транскордонного регіону як одного з ефективних засобів поглиблення інтеграційних процесів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасній регіональній економіці транскордонна інтеграція розглядається на рівні зв'язків між країнами, і значно менше досліджується участь окремих секторів територіально-адміністративних одиниць різних держав в інтеграційному процесі. Проте розвиток економіки прикордонних регіонів Європи в цілому та їх окремих секторів зокрема доцільно розглядати крізь призму ТКС, суть якого полягала і полягає в тому, щоб негативні риси периферійності перетворити на переваги. Вивченню секторальної

інтеграції на регіональному рівні у тій чи іншій мірі були присвячені роботи З. Варналія, О. Власюка, А. Гальчинського, В. Гесця, Я. Жаліла, В. Козика, Ю. Пахомова, О. Рогача, В. Рокочі, А. Румянцева, Є. Савельєва, А. Філіпенка, О. Шнирова. Найбільш повно регіонально-секторальна концепція інтеграції була сформульована у працях А. Мокія, а також Н. Федоришин.

Постановка завдання. Розглянути сутність транскордонної регіонально-секторальної інтеграції, роль ТКС у її розвитку, форми та обґрунтування доцільності її здійснення. Вивчити формування транскордонних кластерів як форми здійснення транскордонної секторальної інтеграції, та сучасний стан розвитку транскордонної секторальної інтеграції в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розвиток ТКС дає можливість активізації господарської діяльності на прикордонних територіях, підвищення їх конкурентоспроможності шляхом мобілізації природно-ресурсного потенціалу сусідніх регіонів, досягнення інтегрального ефекту внаслідок усунення бар'єрів для руху товарів, послуг, капіталу, інформації і технологій [1].

Місце ТКС в регіональному розвитку визначається його здатністю до мобілізації та ефективного використання існуючого потенціалу прикордонних регіонів і територій, а також до оптимального поєднання можливостей та ресурсів, інтеграції секторів економіки прикордонних регіонів з метою вирішення завдань регіонального розвитку транскордонних регіонів [2].

В українській та зарубіжній економічній літературі під секторальною (або галузевою) інтеграцією (*industrial integration*) розуміється Процес взаємозближення й утворення взаємозв'язків у певній галузі на рівні регіонів, держав або окремих підприємств. Згідно з визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку, секторальна інтеграція припускає механізми взаємодоповнюваності галузей на основі угод про співпрацю, спеціалізації та кооперації [3]. Ряд вчених (Г. Мюрдаль, А. Маршалл, Ф. Пероу) називає дану концепцію інтеграцію «структурною» тому, що відбувається взаємопроникнення національних господарств, що є невід'ємною складовою невідворотного процесу зміни їх структури. Ці дослідники розглядають економічну інтеграцію країн як глибинний процес структурних перетворень в їх економіці, завдяки чому мають виникнути оптимально збалансовані в територіально-економічному, соціальному сенсі господарства. Отже, йдеться про своєрідну зміну системи: інтегрування повинно означати не просто суму національних економік, а якусь нову якість, більш досконалий господарський організм [4].

У Стратегії економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 рр. йдеться про доцільність секторальної (галузевої) інтеграції. У даному документі обумовлюється необхідність поглиблення інтеграційних процесів між Україною та ЄС, зокрема на регіональному рівні, в енергетичній сфері, співробітництво у розвитку транспортно-комунікаційних мереж, в інформаційній сфері, а також у сфері високих технологій [5].

А. Мокій, який сформулював секторально-регіональну концепцію інтеграції, стверджує, що такий метод інтеграції відповідає тенденції до формування міжкорпоративного поділу праці у світовому господарстві [6]. Така модель інтеграції видається найбільш прийнятною для України на сучасному етапі економічного і політичного розвитку, особливо з огляду на те, що жодну з країн світу чи їх інтеграційних об'єднань, не враховуючи Митного союзу Білорусі, Казахстану і Росії, Україна не цікавить як повноправний партнер в плані поглибленої економічної інтеграції.

Таким чином, на сучасному етапі формування зовнішньої політики видається доцільним здійснювати європейську інтеграцію України за двома взаємодоповнюючими напрямками в межах секторально-регіональної моделі.

По-перше, це реалізація флангово-дифузійної моделі інтеграції України, у відповідності з якою Україні доцільно інтегруватися на субрегіональному рівні, використовуючи переваги співпраці з локальними і субрегіональними центрами інтеграції.

По-друге, доцільною є реалізація флангово-секторального співробітництва, в якому важливе місце, поряд із інтеграцією регіонів, займають окремі галузі та сектори економіки (рис. 1).

Підприємства сектору 1 абсолютно інтегровані між двома країнами, утворюючи в межах транскордонного простору спільні об'єднання – транскордонні кластери, ТНК, технопарки та інші форми кооперації. Як приклад можна навести інтегровані транскордонні кластери скла (Верхня Австрія, Баварія (Німеччина) та Богемія (Чехія)), текстилю (Нижня Австрія та Богемія (Чехія)), легкових автомобілів (Португалія та Іспанія) тощо [7].

Сектор 2 є умовно абсолютно неінтегрованим, і представлений як два автономні сектори, розділені міждержавним кордоном. Це сектори, які не інтегруються, не співпрацюють і не конкурують у транскордонному просторі. Як приклад можна навести сектори та галузі закритих економік, а також ті, що з метою захисту національних інтересів перебувають під державним контролем, а також відсутність зовнішньої економічної кооперації при наявності у державі заборонного митного тарифу (prohibitive tariff) та пільгових режимів транскордонної економічної діяльності.

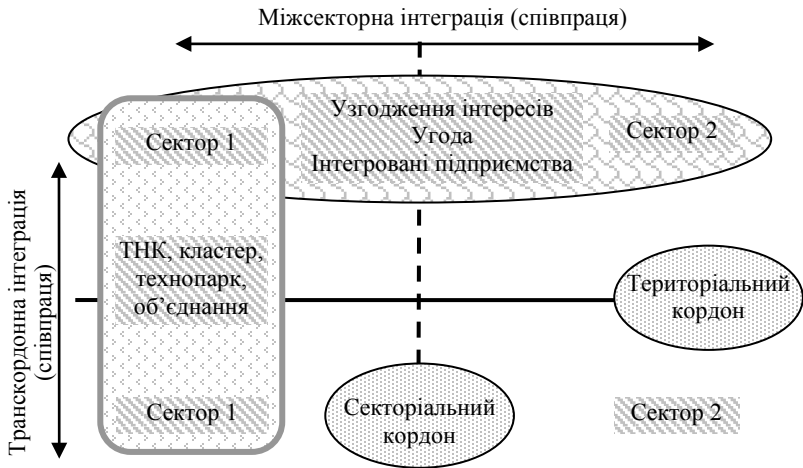

Рис. 1. Модель транскордонної секторальної інтеграції

* Власне опрацювання на основі [8; 9]

Між різними секторами може відбуватись т. зв. міжсекторальна інтеграція через формування інтегрованих підприємств, укладення угод та інших контактів з метою узгодження спільних інтересів. Наприклад, формування таких конгломератів, як General Electric.

Таким чином, *транскордонну секторальну інтеграцію* можна визначити як процес економічної інтеграції окремих галузей та секторів економіки, який відбувається у транскордонному просторі різних країн. Її суб'єктами є корпорації та міжфірмові об'єднання, які утворюють в межах транскордонних регіонів міжнародні (транскордонні) об'єднання юридичних осіб та інші форми секторальної взаємодії.

Формами інституційного забезпечення транскордонної секторальної інтеграції можуть бути:

- угоди про ТКС (міждержавні, регіональні, галузеві);
- спільні робочі групи, безпосередні контакти;
- кооперація та формування бізнес-інституцій, спільні програми та проекти;
- спільні договірні органи – євро регіони, європейські угруповання територіального співробітництва, об'єднання євро регіонального співробітництва;
- транскордонні кластери;

- створення пільгових режимів ведення окремих видів економічної діяльності у прикордонних територіях;
- спрощення або скасування митних та нетарифних обмежень у окремих сферах двосторонніх економічних відносин.

Роль ТКС у розвитку секторальної інтеграції полягає у:

- посиленні взаємозв'язків в межах сектору (кластеризація) та ефективне використання ресурсів;
- підвищенні конкурентоспроможності прикордонних регіонів;
- поглибленні рівня спеціалізації транскордонного регіону в європейському та міжнародному поділі праці [10; 11].

Розгляд основних властивостей секторальної інтеграції в межах транскордонного простору дозволяє зробити висновок, що вона повинна характеризуватися наявністю стійких зв'язків між її учасниками – окремими суб'єктами відповідної діяльності різних територій. Другою властивістю даного виду інтеграції є самоорганізація. Самоорганізація транскордонної економічної системи виникає з кооперації не тільки економічних суб'єктів різного рівня один з одним, але і з економічними інститутами, а також кооперації інститутів між собою.

На основі досвіду розвинених держав Європи та світу ключовою формою транскордонної секторальної інтеграції слід вважати транскордонні кластери. Транскордонні регіони повною мірою включаються в процеси кластеризації і, незважаючи на наявність кордонів, отримують синергетичні ефекти на транскордонних ринках [12].

Транскордонні кластери можуть бути основою формування торговельно-інвестиційних зон у транскордонному регіоні. Секторальна інтеграція, об'єднання зусиль влади, бізнесу та інституцій (наукових, освітніх, громадських організацій) може бути умовою залучення на дану територію прямих іноземних інвестицій (ПІІ) та прискореного взаємообміну товарами та послугами, капіталом, робочою силою [13].

Таким чином, застосування механізму кластерної моделі дає можливість покращити інвестиційний клімат, сприяє об'єднанню природних, технологічних та інтелектуальних ресурсів, а також співпраці влади, бізнесу і громадськості в напрямі подолання економічної відсталості і забезпечення соціально-економічного розвитку транскордонного регіону.

В Україні створені три транскордонні кластери, один із них – на прикордонні із країнами – членами ЄС, два інші – на кордонах з Росією в межах співпраці Золочівського району Харківської області України та Гайворонського району Белгородської області РФ (табл. 1).

Єдиний український кластер на кордонах з ЄС – кластер підприємців «Карпати», створений у 2004 р. в Ужгородському та Берегівському районах

Таблиця 1

Транскордонні кластери на кордонах України [12, 14]

Назва кластеру	Учасники з боку України	Закордонні учасники	Сфера діяльності
1. Кластер підприємств «Карпати» (2004 р.).	<ul style="list-style-type: none"> - Благодійний фонд «Закарпатське агентство підтримки підприємства». 	<ul style="list-style-type: none"> - Регіональне агентство розвитку м. Краловські Хлмец (Словаччина). - Земплінський Регіональний Фонд Розвитку Підприємництва (Словаччина). - Спілка наукових, технологічних та індустріальних парків Угорщини. - Кафедра міжнародного маркетингу університету м. Мішкольд (Угорщина). - ТОВ «Індустріальний парк» м. Серенч (Угорщина). - ТОВ «Індустріальний парк» м. Шаторалйайхей (Угорщина). 	<p>Сприяння появі у регіоні фірм, які вже є або можуть стати підприємцями для великих міжнародних підприємств</p>
2. Будівельний кластер (2007 р.).	<ul style="list-style-type: none"> - Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури. - ВАТ «Харківський регіональний фонд підтримки підприємства». 	<ul style="list-style-type: none"> - Белгородський державний технологічний університет ім. В. Шухова. - Белгородський обласний фонд підтримки малого підприємства. 	<p>Налагодження співпраці у сфері проєктування та будівництва</p>
3. Туристичний кластер (2008 р.).	<ul style="list-style-type: none"> - Кафедра туризму Харківського національного економічного університету. - ВАТ «Харківський регіональний фонд підтримки підприємства». 	<ul style="list-style-type: none"> - Кафедра туризму Белгородського державного університету. - Белгородський обласний фонд підтримки малого підприємства. 	<p>Відродження маршрутів сільського туризму та історичних пам'яток культури</p>

Закарпатської області України та на сусідніх прикордонних територіях Угорщини і Словаччини.

Метою кластера декларується зміцнення економічної основи і покращення інвестиційної привабливості співпрацюючих регіонів, збільшення кількості конкурентоспроможної продукції та зміцнення сектору МСП за допомогою створення мережі підприємців. Свою діяльність кластер «Карпати» повинен фінансувати шляхом отримання грантів, а необхідну інфраструктуру діяльності забезпечувати Земплінський Регіональний Фонд Розвитку Підприємництва (Словаччина) [14].

Проте варто зауважити, що єдиний український учасник кластера, – «Закарпатське агентство підтримки підприємництва», – юридично є благодійним фондом і не має права на ведення зовнішньоекономічної діяльності. У вільному доступі відсутня будь-яка інформація про практичні здобутки кластера з 2004 р.

На кордонах з Росією також функціонують 2 транскордонні кластери – будівельний та туристичний. На думку автора, можливість створення транскордонних кластерів на східних кордонах України пов'язана з історичними та культурними особливостями, а також з існуванням технологічних ланцюгів, сформованих ще за СРСР. Проте про конкурентоспроможність національної економіки України і її регіонів доцільно говорити у випадку тісної кооперації не лише з традиційними партнерами, але і з економічно та технологічно більш розвиненими країнами – членами ЄС.

Проте слід зазначити, що ефективні заходи з активізації секторального співробітництва на регіональному рівні в Україні не розроблені. Недостатня увага приділяється також поглибленню міжрегіонального та ТКС на основі взаємодоповнюваності економік українських регіонів та регіонів країн – членів ЄС. Наприклад, у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р. для кожного регіону були виділені пріоритетні напрями розвитку, але пріоритети міжнародного співробітництва не визначаються [15].

У Стратегії розвитку Львівської області до 2015 р. стратегічна ціль 2 «Львівська область – ворота України до Європейського Союзу» окреслює завдання щодо використання переваг прикордонного розташування, розвитку ТКС та участі регіону у міжнародних програмах [16], при цьому відсутній взаємозв'язок із загальнодержавними документами. Так, пріоритетні напрями розвитку галузевої структури Львівської області, визначені у Державній стратегії, не знайшли відображення у стратегічній цілі 2 регіональної стратегії, реалізація якої могла б стати основою секторальної інтеграції на регіональному рівні.

У той же час, сприяння розвитку секторальної співпраці бізнес-інституцій, зокрема торгових палат, розвиток малих і середніх підприємств та транскордонної торгівлі було визначено як один із ключових напрямів підтримки сталого соціально-економічного розвитку транскордонних регіонів у Стратегічному документі «Транскордонне співробітництво» Європейського інструменту сусідства й партнерства на 2007-2013 рр.. Згідно зі Стратегічним документом, серед цілей для місцевих учасників ТКС виділено транскордонну торгівлю, сприяння роботі спільних підприємств у конкурентоздатних секторах економіки в транскордонних регіонах [17].

Сприяння інтеграції окремих секторів, розвитку відповідних бізнес-мереж на регіональному рівні через ТКС України та ЄС присвячений Розділ 27 «Транскордонне і регіональне співробітництво» парафованій Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, де закріплено зобов'язання сторін «сприяти зміцненню транскордонних та регіональних економічних і бізнес-мереж». У парафованій угоді передбачається розширення обміну інформацією, багаторівневе управління та партнерство [18].

Висновки. Таким чином, регіонально-секторальна модель інтеграції видається найбільш прийнятною для України на сучасному етапі економічного і політичного розвитку. Розгляд її основних властивостей в межах транскордонного простору дозволяє зробити висновок, що вона повинна характеризуватися наявністю стійких зв'язків між її учасниками – окремими суб'єктами відповідної діяльності різних територій.

При розробці регіональної політики необхідно формувати не лише блок міжрегіональної співпраці областей України, а й розвиток галузей і секторів економіки з урахуванням їх міжнародної конкурентоспроможності та придатності до інтеграційної синергії. Основою успішної реалізації секторальної моделі інтеграції є як конкурентоспроможність галузі, яка дозволить реалізувати сучасні форми співпраці (кластер або технопарк), так і взаємодоповнюваність господарських структур регіонів різних країн. Для інституційного забезпечення реалізації даної моделі доцільно розробляти і впроваджувати в кожній області України регіональні програми міжнародного співробітництва, в яких визначаються:

- конкурентоспроможні галузі як основа для транскордонної та міжрегіональної секторальної співпраці;
- напрями зміцнення позицій регіону у розвитку неконкурентоспроможних галузей на основі співпраці як з вітчизняними, так і зарубіжними партнерами;
- схеми комплементарності господарських структур вітчизняних регіонів та регіонів країн – членів ЄС.

Список використаної літератури

1. Омельчук А. Чинники структурної трансформації економіки транскордонного об'єднання в умовах євроінтеграції / А. Омельчук, А. Божок // Проблеми регіонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції : [зб. наук. праць]. – 2010. – Вип. XVI. – № 4. – С. 95-102.
2. Бутирська І. В. Місце транскордонного співробітництва в теорії регіональної економіки / І. В. Бутирська // Міжнародна економіка : Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2010. – №1. – Серія: Економічні науки.
3. Рекорд С. И. Отраслевая интеграция в СНГ и возможности использования мирового интеграционного опыта / С. И. Рекорд // Проблемы современной экономики. – 2004. – №1-2 (9-10).
4. Федоришин Н. Теоретичні моделі міжнародної економічної інтеграції та їх адаптивність до умов перехідної економіки [Електронний ресурс] / Н. Федоришин. – Режим доступу : <http://mev.lac.lviv.ua/downloads/vyklad/fedor/stat/11.pdf>
5. Мокій А. І. Регіонально-секторальна модель зовнішньоекономічної інтеграції: передумови і стратегія реалізації : монографія / А. І. Мокій. – Львів : Коопосвіта, 1999. – 346 с.
6. Бабець І. Методологічні основи дослідження інтеграції України з країнами ЄС на регіональному рівні / І. Бабець // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ : сб. научн. тр. – 2010. – №1. – С.158-160.
7. Зелинская Е. З. Региональные трансграничные кластеры как формы современных систем управления в реальном секторе экономики / Е. З. Зелинская // Псковский регионологический журнал. – 2013. – №16. – С.12-18.
8. Blatter J. Emerging cross-border regions as a step towards sustainable development? Retrieved from www.spaef.com/file.php?id=1046
9. Давыдов С. Межотраслевая интеграция — как один из путей повышения эффективности функционирования предприятий зерновой отрасли / С. Давыдов // Проблемы и перспективы развития экономики и управления : мат. межд. заочной научно-практической конференции. – 2013. – 22 мая.
10. Лютак О. М. Регіональна політика транскордонного співробітництва в умовах реалізації євроінтеграційного курсу України : автореф. дис... канд. екон. наук / О. М. Лютак. – Луцьк : Луцький національний технічний університет, 2008.
11. Трофимчук А. Особливості розвитку транскордонної співпраці України з Європейським Союзом / А. Трофимчук, В. Маркович // Вісник Львівського університету. – №30. – С.362-369. – Серія міжнародні відносини.
12. Кіш Є. Транскордонне співробітництво і регіональна політика Європейського Союзу // На шляху до Європи. Український досвід єврорегіонів / Є. Кіш ; за ред. С. Максименка, І. Студеннікова. – К. : Логос, 2000. – 224 с. – С.14-15.

13. Журба І. Є. Трансформація системи транскордонного співробітництва країн Центральної та Східної Європи в умовах розширеного ЄС : автореф. ... дис. д-ра екон. наук / І. Є. Журба . – К. : КНУ, 2013.
14. «Україна ХХІ століття. Стратегія реформ і суспільної консолідації» / Експертна доповідь НІСД // – [Цит. 2013, 28 квітня]. – Доступний з: <<http://www.niss.gov.ua/articles/191>>
15. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 р. №1001 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року».
16. Стратегія розвитку Львівської області до 2015 року: економіка, суспільство, середовище. Моніторинг за 2007 р. [Електронний ресурс]. — Львів: Головне управління статистики у Львівській області, 2008. – Вип. 6. – Режим доступу : www.oblrada.lviv.ua/programs/Starategy.pdf
17. Дергачев В. А. Регионалистика / В. А. Дергачев // Научные труды в семи книгах. Кн. 2. Электронное издание на CD. – Издательский проект В. А. Дергачева, 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dergachev.ru/book-7/index.html>
18. Глибока та всебічна зона вільної торгівлі як рішучий крок для інтеграції України до внутрішнього ринку Європейського Союзу (26/02/2010) [Електронний ресурс] / Представництво Європейського Союзу в Україні. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2010/20100226_01_uk.htm

Маркович В. В. Трансграничная регионально-секторальная интеграция в условиях Украины.

Рассмотрена сущность и обоснована целесообразность трансграничной регионально-секторальной интеграции, определены формы её институционального обеспечения и роль трансграничного сотрудничества в развитии секторальной интеграции. Проанализировано формирование трансграничных кластеров как формы осуществления трансграничной секторальной интеграции. Рассмотрено современное состояние развития трансграничного секторальной интеграции в Украине.

Ключевые слова: регионально-секторальная интеграция; трансграничное сотрудничество; трансграничный кластер; региональная политика; Украина

Markovych V. V. Cross-border regional-sectoral integration in terms of Ukraine.

The article examines the nature and expediency of cross-border regional-sectoral integration, defines forms of its institutional support and the role of cross-border cooperation in the development of sectoral integration. There is analyzed formation of cross-border clusters as form of cross-border sectoral integration. The current state of cross-border sectoral integration in Ukraine is reviewed.

Key words: regional-sectoral integration, cross-border cooperation, cross-border cluster, regional policy, Ukraine.